

СУБ'ЄКТ ЗНИЩЕННЯ, ПІДРОБКИ АБО ЗАМІНИ ІДЕНТИФІКАЦІЙНИХ НОМЕРІВ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ

SUBJECT OF REMOVAL, REPLACEMENT OR REPLACEMENT OF IDENTIFICATION NUMBER OF VEHICLE

Козак В.М.,

*аспірант кафедри кримінального права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Стаття присвячена дослідженню ознак суб'єкта злочину, передбаченого ст. 290 Кримінального кодексу України. Розглянуто можливість вчинення знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу спеціальним суб'єктом. Запропоновано внесення змін до диспозиції ст. 290 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: суб'єкт злочину, загальний суб'єкт, спеціальний суб'єкт, знищення, підробка, заміна ідентифікаційних номерів, транспортний засіб.

Статья посвящена исследованию признаков субъекта преступления, предусмотренного ст. 290 Уголовного кодекса Украины. Рассмотрена возможность уничтожения, подделки или замены идентификационных номеров транспортного средства специальным субъектом. Предложено внесение изменений в диспозицию ст. 290 Уголовного кодекса Украины.

Ключевые слова: субъект преступления, общий субъект, специальный субъект, уничтожение, подделка, замена идентификационных номеров, транспортное средство.

The article is devoted to the study of signs of the subject of the crime, provided by Art. 290 of the Criminal Code of Ukraine. The possibility of destruction, forgery or replacement of vehicle identification numbers by a special subject is considered. It is proposed to introduce changes to the disposition of Art. 290 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: subject of crime, general subject, special subject, destruction, falsification, replacement of identification numbers, vehicle.

Постановка проблеми. Для вирішення питання про встановлення в діянні особи всіх ознак злочину, передбаченого ст. 290 Кримінального кодексу (далі – КК) України, як і ознак будь-яких інших злочинів, необхідно визначитися і з ознаками суб'єкта, оскільки суб'єкт є обов'язковим елементом кожного складу злочину. Законодавство України про кримінальну відповідальність передбачає, що суб'єктом злочину може бути осудна фізична особа, яка вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність (ст. 18 КК України).

Стан опрацювання. Під час підготовки статті нами використано наукові доробки таких вітчизняних і закордонних учених: В.В. Віскунова, А.В. Галахової, М.Й. Коржанського, Б.А. Куринова, О.С. Лебедева, А.В. Лесних.

Незважаючи на те, що зазначені автори зробили вагомий внесок у дослідження знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу, на нашу думку, ст. 290 КК України потребує вдосконалення.

Саме тому, **метою статті** є дослідження суб'єкта знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу та вироблення пропозицій щодо внесення змін і доповнень до диспозиції ст. 290 КК України.

Виклад основного матеріалу. Закон про кримінальну відповідальність вказує на три обов'язкові ознаки суб'єкта злочину: 1) фізичну особу; 2) осудність; 3) досягнення означеного віку.

Перша ознака вказує на те, що суб'єктом злочину може бути тільки людина (громадянин України,

особа без громадянства чи іноземець – *В. К.*). Однак не будь-яка фізична особа, а лише осудна. Згідно з ч. 1 ст. 19 КК, осудною визнається особа, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними. Питання про осудність особи виникає тільки у зв'язку із вчиненням нею злочину. Саме щодо нього необхідно з'ясувати здатність особи правильно оцінювати суспільно небезпечний характер вчиненого діяння, його суспільно небезпечні наслідки та здатність керувати своїми діями (бездіяльністю). Стан осудності – це норма, типовий стан психіки людини, характерний для її віку. Зазвичай, стан осудності презюмується, бо він характерний для переважної більшості людей. Тому на практиці питання про встановлення осудності виникає тільки за наявності сумнівів у психічній повноцінності особи, яка вчинила передбачене законом про кримінальну відповідальність суспільно небезпечне діяння [1, с. 154].

Крім осудності, фізична особа має досягти віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність. Відповідно до ч. 1 ст. 22 КК, кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося шістнадцять років. За окремі злочини, передбачені ч. 2 ст. 22 КК, встановлено знижений вік (14 років) кримінальної відповідальності. Але злочина, передбаченого ст. 290 КК України, у цьому переліку немає, отже, за його вчинення кримінальна відповідальність може наставати лише з 16-тирічного віку.

Перелічені ознаки є загальними і властиві будь-якому суб'єкту злочину, зокрема й суб'єкту зни-

щення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу. Відсутність хоча б однієї з таких ознак виключає суб'єкта як елемент складу, а отже, виключає склад злочину і кримінальну відповідальність [1, с. 155].

Але крім загального, закон виділяє і спеціального суб'єкта. Відповідно до ч. 2 ст. 18 КК, спеціальним суб'єктом злочину є осудна фізична особа, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа. Додаткові (факультативні) ознаки, які характеризують спеціального суб'єкта, можуть бути безпосередньо описані в законі або прямо впливати з нього [2, с. 15].

Що стосується складу знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу, то ст. 290 КК не передбачає будь-якої вказівки щодо суб'єкта такого злочину. Усі науковці одноставно зазначають, що суб'єкт такого злочину загальний, тобто фізична осудна особа, що досягла 16-ти років [3, с. 121; 4, с. 362].

Отже, можна стверджувати, що під час аналізу складу знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу питання про визначення суб'єкта такого злочину має досліджуватися лише в частині наявності в особи, яка вчинила злочин, установлених кримінальним законом загальних ознак (фізичної особи, віку, осудності). Наявність або відсутність в особи, яка вчинила знищення, підробку або заміну ідентифікаційних номерів транспортного засобу, спеціальних властивостей і якостей, передбачених законом для суб'єктів окремих злочинів, на відміну від загальних ознак суб'єкта злочину, не виключає кримінальної відповідальності за ст. 290 КК України, а лише утворює додаткову кваліфікацію за сукупністю злочинів.

Наприклад, якщо експерт-криміналіст вчинив знищення, підробку або заміну ідентифікаційних номерів транспортного засобу, а потім склав і видав завідомо неправдиву довідку або висновок про справність ідентифікаційних номерів транспортного засобу, то його дії слід кваліфікувати за реальною сукупністю злочинів, передбачених ст. 290 КК України, ч. 1 ст. 366 КК України або ч. 1 ст. 384 КК України, а за наявності інших обставин – також за ст. 3652 КК України [3, с. 122–123].

Варто зауважити, що судова практика притягнення осіб до кримінальної відповідальності за ст. 290 КК України не є поширеною. Проте аналіз досліджених обвинувальних вироків Верховного Суду та інших судів України за ст. 290 КК свідчить про те, що у 9,5% випадків особи, які притягувалися до кримінальної відповідальності за знищення, підробку або заміну ідентифікаційних номерів транспортного засобу, вчинили рецидив такого злочину, тобто мали судимість за цією статтею [3, с. 124].

Але, на нашу думку, така статистика не відображає реальної картини злочинності в згаданій сфері. Це пояснюється, насамперед, тим, що злочин, передбачений ст. 290 КК, відноситься до так званих латентних злочинів.

У такій кримінальній діяльності А.В. Лєсних правильно, на наш погляд, виділяє два рівні. Перший рівень – коли номери вузлів і агрегатів підробляють брутально і примітивно. Така робота розрахована на отримання прибутку залежно від кількості транспортних засобів, номери вузлів і агрегатів яких було підроблено. Другий рівень – це робота високого професійного класу. Причому увага злочинців зосереджується на престижних автомобілях, зазвичай, іноземного виробництва. Виявити перебиті номери на таких авто надто складно [3, с. 128; 5, с. 4–6].

Окрім того, вибіркового аналізу статистичних даних деяких областей України показує, що в Донецькій області за 2003–2010 рр. було зареєстровано 5 610 фактів знищення, підробки або заміни номерів вузлів і агрегатів транспортного засобу та відмовлено в порушенні кримінальних справ за такими фактами в 4 414 (78,6%) випадках [6]; у Полтавській області за 2001–2009 рр. зареєстровано 3 890 аналогічних фактів і відмовлено в порушенні кримінальних справ у 3 827 (98,3%) випадках [7]; у Хмельницькій області протягом 2001–2009 рр. зареєстровано 232 факти та відмовлено в порушенні кримінальних справ у 78 (33,6%) випадках [8; 3, с. 78–79].

На нашу думку, така ситуація пояснюється тим, що виявляють «кримінальні» автомобілі, зазвичай, в осіб, які ними користуються, а встановити осіб, які знищили, підробили або замінили номери вузлів і агрегатів транспортного засобу, не вдається. До того ж виконати такі роботи на високому рівні можуть лише особи, які володіють відповідними професійними навичками. Такі особи, зазвичай, вчиняють згаданий злочин неодноразово. Тому тут слушною здається думка В.В. Віскунова, який пропонує доповнити ст. 290 КК такою кваліфікуючою ознакою, як повторність [3, с. 125].

Варто зауважити, що більшість криміналістів відносить повторність до ознак, що характеризують або утворюють ознаку спеціального суб'єкта злочину [9, с. 138; 2, с. 9–10]. Тому в разі внесення відповідних змін до закону про кримінальну відповідальність, суб'єктом знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу, на нашу думку, можна буде визнавати і спеціального суб'єкта, тобто особу, яка раніше вчинила злочин, передбачений ст. 290 КК України.

Окрім того, досить часто знищення, підробка або заміна номерів вузлів і агрегатів транспортного засобу є проявом групової та організованої злочинності, пов'язаної з незаконним обігом транспортних засобів [10, с. 186]. Незаконний обіг транспортних засобів складається із сукупності самостійних злочинів, що вчиняються, зазвичай, упродовж певного проміжку часу стосовно «кримінальних» автомобілів або з їх використанням. Наприклад, такими злочинами є: 1) протиправне заволодіння транспортним засобом; 2) підробка на ньому ідентифікаційних номерів; 3) підробка реєстраційних документів на нього; 4) шахрайство під час збуту «кримінального» транспортного засобу; 5) «легалізація» злочинного автомобіля шляхом придбання на нього права влас-

ності та державної реєстрації в сервісному центрі Міністерства внутрішніх справ України; б) службові злочини під час державної реєстрації «кримінального» транспортного засобу або в процесі правосуддя тощо. Важливою рисою незаконного обігу транспортних засобів є усталена система кримінального «поділу праці», суть якої полягає в чіткому розподілі кримінальних спеціальностей. Одні злочинці (група злочинців) заволодівають транспортними засобами, другі – їх транспортують, треті – знищують, підробляють або замінюють номери вузлів і агрегатів і (або) реєстраційних та інших документів, четверті – збувають транспортні засоби. Зрозуміло, що така злочинна діяльність має підвищену суспільну небезпечність і зазвичай здійснюється організованими злочинними угрупованнями, які характеризуються професійною злочинністю. Водночас кожен із перелічених злочинів є самостійним, незалежно від наявності системи незаконного обігу транспортних засобів. Тому доцільною здається така пропозиція: визнати вчинення знищення, підробки або заміни ідентифікаційних номерів транспортного засобу за попередньою змовою групою осіб кваліфікуючою ознакою злочину, що розглядається,

передбачивши кримінальну відповідальність за таке діяння в ч. 2 ст. 290 КК України, а також визнати як особливо кваліфікуючу ознаку вчинення такого злочину організованою групою, передбачивши кримінальну відповідальність за таке діяння в ч. 3 ст. 290 КК України [3, с. 128–130].

Водночас, на нашу думку, осіб, які викрали автомобіль для знищення, підробки або заміни його ідентифікаційних номерів чи збули такий транспортний засіб і т. ін., необхідно визнавати пособниками злочину, передбаченого ст. 290 КК України.

Висновки. У підсумку варто зазначити, що суб'єкт злочину, передбаченого ст. 290 КК України, загальний. Водночас наявність або відсутність в особи, яка вчинила знищення, підробку або заміну ідентифікаційних номерів транспортного засобу, спеціальних властивостей і якостей, передбачених законом для суб'єктів окремих злочинів, не виключає кримінальної відповідальності за ст. 290 КК України, а лише утворює додаткову кваліфікацію за сукупністю злочинів. Окрім того, доцільним здається доповнення ст. 290 КК України такими кваліфікуючими ознаками, як повторність вчинення злочину групою осіб і організованою групою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальне право України. Загальна частина : [підручник] / В.І. Борисов, В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін та ін. ; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна / – 5-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2015. – 428 с.
2. Устименко В.В. Специальный субъект преступления / В.В. Устименко. – Х. : Вища школа, 1989. – 104 с.
3. Віскунов В.В. Кримінальна відповідальність за знищення, підробку або заміну номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / В.В. Віскунов ; Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – Луганськ, 2012. – 238 с.
4. Кримінальне право України. Особлива частина : [підручник] / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. ; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – 5-те вид., переробл. і допов.– Х. : Право, 2015. – 680 с.
5. Лесных А.В. Расследование подделки или уничтожения идентификационного номера транспортного средства : дисс. ...канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс; криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / А.В. Лесных ; Кубанский государственный университет. – Краснодар, 2001. – 211 с.
6. Лист Управління інформаційних технологій ГУ МВС України в Донецькій області від 12 лютого 2010 р. № 5/5 – 543 (на 194 аркушах).
7. Лист Управління інформаційних технологій ГУ МВС України в Полтавській області від 12 березня 2010 р. № 3/762 (на 4 аркушах).
8. Лист Управління інформаційних технологій ГУ МВС України в Хмельницькій області від 23 лютого 2010 р. № 8/873 (на 17 аркушах).
9. Орлов В.С. Субъект преступления по советскому уголовному праву / В.С. Орлов. – М. : Госюриздат, 1958. – 260 с.
10. Гришаев П.И. Соучастие по советскому уголовному праву : [монография] / П.И. Гришаев, Г.А. Кригер. – Москва : Юрид. лит-ра, 1959. – 255 с.